

Vogels van het Nationaal Park Weerribben-Wieden

Obe Brandsma, Jeroen Bredenbeek & Ronald Messemaker 2016

Uitgever Veldhuis Media, Raalte.

ISBN: ISBN- 9789090300207.

Hardcover, 280 pp. Prijs € 27,50.

Vogels van het Nationaal Park Weerribben-Wieden ontsluit de rijke schatkamer die het gebied qua vogelrijkdom is. De hoge botanische waarde van het gebied is wellicht meer bekend en beschreven. Op grond van zowel de rijkdom aan flora en fauna is het Nationaal park aangewezen als Natura 2000-gebied en kreeg het erkenning van de Raad voor Europa, met het Europees diploma voor beschermde gebieden.

In dit boek is deze schat aan gegevens, die verzameld werden door onderzoekers, vrijwilligers en personeel van Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten, bijeen gebracht. Iedereen die zich in het voorjaar in de moerassen heeft begeven weet welke inspanning monitoring vergt. Het riet is nog nat, dus je kleren en opschriftboekje worden kleddernat, kou trekt op vanuit het water en vanwege het hoge riet en struweel moet je het niet hebben van het zicht maar van het geluid om niets te missen. En dan niet te vergeten het gezelschap van honderden knutten ("mietsen") die een mens gek kunnen maken. Daar tegenover staan de meest fantastische en mystieke momenten die de natuur je kan bieden. De

fraaie foto's in het boek geven daar een prachtig beeld van.

Het is een compleet en doorwrocht boek geworden. Bovendien is het goed leesbaar, dus ook geschikt voor de belangstellende bewoner, gebruiker en bezoeker. Voor de vogelaar is het een must en de wetlandbeheerder kan een vertaalslag maken van het succesvolle (of juist niet succesvolle) beheer naar andere natte gebieden.

De drie auteurs zijn al tientallen jaren bezig met de monitoring van het gebied. Jeroen Bredenbeek en Ronald Messemaker zijn in dienst van respectievelijk Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten. Obe Brandsma werkt en woont als freelance onderzoeker in het weidevogelgebied Giethoorn-Wanneperveen en de Hoogwaterzone. Harm Piek, die aan het boek heeft meegewerkt, is voormalig ecooloog van Natuurmonumenten, geboren en getogen in het gebied, en kent de ins en outs dus als geen ander.

Het boek behandelt –na de inleiding– in het tweede hoofdstuk de ontstaansgeschiedenis van het gebied en beschrijft de waterhuishouding en de diverse biotopen. Het hoofdstuk sluit af met het beheer en het gebruik. Uit dit alles wordt met name de hoge dynamiek van een wetland duidelijk; de vorming, de ontwikkeling en het menselijk gebruik en beheer. Het is boeiend om te lezen over de interactie tussen de bewoners en gebruikers van het gebied en de ontwikkeling van de natuur. Niet ingrijpen of niet beheren op overjarig rietland zonder al te grote waterdynamiek betekent immers al binnen een paar jaar verruiging en verbossing en daarmee gaat een waardevol biotoop voor zeldzame broedvogels verloren.

Hoofdstuk 3 geeft een beknopte uitleg over de gevolgde methode van inventarisatie en de resultaten daarvan worden weergegeven in hoofdstuk 4. Dit hoofdstuk *Broedvogels* is onderverdeeld in *Watervogels*, *Riet- en moerasvogels*, *Weidevogels*, *Vogels van het moerasbos*, *Vogels van bebouwing en erf* en in hoofdstuk 5 *Doortrekkers*

en *Wintergasten*. Hiermee wordt direct duidelijk hoe compleet het gebied is. Ook qua weidevogels valt er in met name het oostelijk deel nog genoeg te genieten.

Per soort wordt informatie gegeven over de ecologie en het voorkomen in het gebied, waarbij in een staafdiagram onderscheid wordt gemaakt tussen de Wieden en de Weerribben en, indien relevant, de Hoogwaterzone. Je moet voor een totaalbeeld dan zelf gaan optellen of goed de tekst lezen, maar dit onderscheid tussen de gebieden is wel degelijk illustratief. Ook de verspreidingskaartjes zijn erg interessant, de vogelaar kan hiermee het gebied 'in-duiken'. De soortenrijkdom zal menig lezer verrassen. De tekst geeft ook een duiding op de trends en ontwikkeling per soort. Wat zijn de mogelijke oorzaken van achteruitgang of verbetering? Dit onderdeel is voor beheerders en onderzoekers erg interessant.

In hoofdstuk 6 worden bijzondere waarnemingen per soort behandeld in een overzicht, voorzien van datum, aantal en plaats. Dit wordt in hoofdstuk 7 gevolgd door een korte beschrijving in *Toekomstige ontwikkelingen*. Hierin worden de meest recente en reeds geplande ingrepen beschreven en voorzien van een voorzichtige verwachting. Het soortendeel sluit af met een totaaloverzicht in een lijst van broedvogels Weerribben en Wieden in drie tijdvakken en onderverdeeld naar de twee gebieden.

Voor alle lezers die enthousiast zijn geworden om te gaan vogelen in de Wieden-Weerribben na het lezen van dit boek, heeft men in hoofdstuk 10 de *belangrijkste vogelobservatiepunten* weergegeven. Het gebied is groot, met meer dan 10 000 hectare is het zelfs het grootste wetlandgebied van Noordwest-Europa. Hierdoor is het wel minder compact en overzichtelijk. Je moet er de tijd voor nemen. Dit boek kan de vogelaar helpen te selecteren op de soort en/of het deelgebied wat hij of zij wil zien en bezoeken. De auteurs hadden nog meer de lezer kun-

nen helpen door, in plaats van de vele verwijzingen naar de deelgebieden, een legenda te geven die verwijst naar een sectie van de kaarten die voor- en achterin het boek te vinden zijn. Nu is het speuren op een relatief kleine kaart van het gebied, als je niet bekend bent met de streeknamen. Naast het gericht vogelen, blijft het ook zeker de moeite waard om in een kano of fluisterboot 's ochtends vroeg in de ochtendnevel het gebied te verkennen om bijvoorbeeld het gehoemp van de Roerdomp te kunnen horen. Knutten of geen knutten.

Het was geen sinecure om dit boek samen te stellen en uit te geven. Hulde daardoor aan degenen die dit aangedurfd en mogelijk gemaakt hebben. Mooi dat deze zeer waardevolle, maar versnipperde, informatie nu is geordend en gebundeld. - *Wessel Fokkema*

Handboek determineren van vliegbeelden: Roofvogels van Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten.

Dick Forsman 2016.

Nederlandse vertaling door Ger Meesters. KNNV Uitgeverij, Zeist.

ISBN 978-90-5011-602-2.

Harde kaft, 543 pp. Prijs: € 49.95.

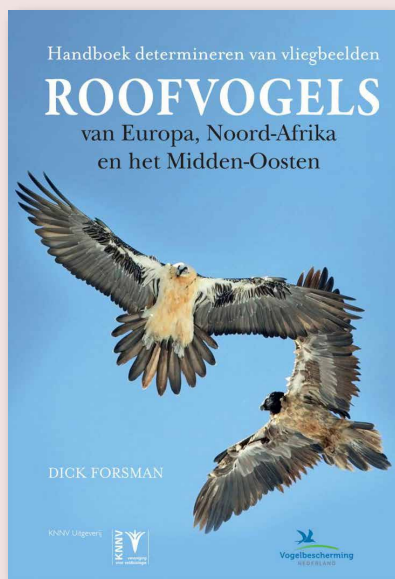
Op Europese trektelposten waar veel roofvogels overvliegen ligt er altijd wel een exemplaar paraat: het handboek *The Raptors of Europe and the Middle East* van Dick Forsman uit 1999. Ik heb dat boek veel gebruikt, onder meer tijdens trektellen in Batumi in Georgië. Moeilijk te herkennen kiekendieven en arenden werden in het veld gefotografeerd en achteraf werden de foto's dan bestudeerd met het handboek erbij. De vele foto's in het handboek gaven goede aanknopingspunten voor het bepalen van soort, leeftijd en eventueel het geslacht. Meestal hielp de soorttekst met ondersteunende kenmerken. Zeventien jaar na het verschijnen van dit handboek kwam Forsman in 2016 met een volledig herziene uitgave die specifiek gericht is op het determineren van roofvogels in vlucht. De auteur

koos daarvoor omdat determinatie van vliegende vogels qua aanpak vaak sterk verschilt van het determineren van zittende roofvogels. Dat is wat mij betreft een goede keuze; zodoende is er nog meer ruimte voor het illustreren van verschillende kleedkenmerken in vlucht.

Forsman bespreekt in de inleiding kort de aspecten waar een roofvogelaar bij het determineren rekening mee moet houden en legt beknopt de verschillende ruisystemen van havikachtigen (*Accipitridae*) en valken (*Falconidae*) uit. Daarna volgt een hoofdstuk over roofvogels kijken in en rond Europa, waarin de historie en hoogtepunten van de belangrijkste roofvogeltrektelposten worden samengevat, met verwijzingen naar relevante literatuur en websites. De lezer zou in dit hoofdstuk geholpen zijn met een kaartje van de locaties van de telposten. Na dit hoofdstuk volgt een wat vreemde eend in dit determinatiehandboek: een fraaie samenvatting van de huidige kennis over migratie-ecologie door Ian Newton. Daarna volgt de kern van het boek, de bespreking van wel (!) 64 roofvogelsoorten die in de Westelijke Parlearctis zijn waargenomen. Daarbij horen ook soorten als Amerikaanse Zeearend, Zwaluwstaartwouw en Amoerropootvalk. De hoeveelheid aan behan-

delde soorten maken het boek wat mij betreft extra aantrekkelijk. De verschillende soortgroepen, zoals de *Milvus*-wouwen en kleine valken, krijgen een inleidende paragraaf. Iedere soortbespreking begint met een samenvatting van de (eventuele) variatie binnen de soort, zijn verspreidingsgebied en gedrag. Bij de tekst over de verspreiding mis ik eigenlijk een actueel kaartje van broed-, overwinteringsgebied en trekroutes; een beetje veldgids kan niet zonder. De bespreking van de herkenning gebeurt aan de hand van de opeenvolgende verenkleeden van een soort. Ondersteunende literatuur wordt aan het einde van de bespreking vermeld. Hierbij is soms niet helemaal duidelijk waarom een bepaald artikel is vermeld, omdat niet alle literatuurverwijzingen in de lopende tekst zijn opgenomen. De kleden zijn in een aparte sectie afgebeeld met foto's die vaak van verbluffende kwaliteit zijn en veel details laten zien. De meeste foto's zijn van de auteur zelf, waaruit zijn enorme ervaring met roofvogels blijkt. Samen met de informatieve bijschriften zijn de ruim 1100 foto's verreweg het belangrijkste onderdeel van het boek. Vogelaars die hun waarneming eens rustig naast al die foto's leggen, kunnen al vergelijkend in de meest gevallen goed uit de voeten. Daarbij helpt het dat bij veel soorten de variatie in één kleed ook erg mooi is afgebeeld, zoals bij juveniele Wespendienven en Dwergarenden.

De kritische lezer zal het echter opvallen dat de tekst soms wat onduidelijk is. Daarbij wil ik opmerken dat dit niet ligt aan de vertaling naar het Nederlands, maar ook in de Engelse tekst het geval is. Bij de Wespendief staat bijvoorbeeld iets over 'schoon tonende slagpennen' en 'vleugels aan de basis ingesnoerd'. In handboeken als deze is consequent en duidelijk taalgebruik erg belangrijk om verwarring te voorkomen. Die ontstaat bijvoorbeeld ook in de inleiding over de 'Oostelijke Zwarte Wouw' *Milvus migrans ssp.*, waarin over zowel ondersoorten als typen wordt gesproken. Een doorgewinterde

roofvogelaar zal wel kunnen raden wat er wordt bedoeld, maar een strengere redactie had de minder ervaren lezer een plezier kunnen doen.

Een belangrijke ontwikkeling waar de roofvogeldeterminatie mee te maken heeft is de toenemende kennis over hybridisatie van verschillende (onder)soorten en een verschijnsel als sexual mimicry (man met verenkleed als van vrouw). Forsman staat erom bekend dat hij die ontwikkelingen goed kent. Gelukkig heeft hij er meestal voor gekozen om ze in aparte hoofdstukken te bespreken en van duidelijke foto's te voorzien. Het lees- en kijkvermogen worden hier echter opnieuw regelmatig beproefd. Soms wordt niet helemaal duidelijk waarom een gefotografeerde vogel als mogelijke of vermoedelijke hybride wordt bestempeld. Enerzijds geven deze hoofdstukken de problematiek duidelijk weer, anderzijds lijkt

de auteur soms iets teveel te willen speculeren. Zoals bij de Visarenden die op het Arabisch schiereiland broeden en vanwege hun gebleekte verenkleed wellicht ondersoortstatus zouden kunnen krijgen. Daar ontbreekt een goede onderbouwing bij. Verder had ik bijvoorbeeld het probleem dat mannetjes Bruine Kiekendief er als vrouwtjes uit kunnen zien graag in de fotoselectie teruggezien, want daar zijn goede foto's uit Frankrijk van (zie ook Blanc et al. 2013. *British Birds* 106: 145–158).

Twee laatste punten van kritiek: regelmatig worden er kenmerken in het boek besproken die ik graag gekwantificeerd zou zien in plaats van dat er de verwijzing naar persoonlijke observatie zou staan. Het zou mooi zijn als kleedkenmerken van roofvogels vaker gescoord zouden worden, zoals dat veelvuldig wordt gedaan bij grote meeuwen *Larus ssp.* (o.a. Malling-Olsen

& Larsson 2013. *Gulls of Europe, Asia and North America*, gull-research.org). Daardoor worden kenmerken verifieerbaar. Een misser vind ik dat recent gepubliceerde nieuwe inzichten over de geografische variatie van Kleine Torenvalk niet zijn meegenomen (zie bijvoorbeeld Corso *et al.* 2015. *Biodiversity Journal* 6: 285–296). Door dit soort zaken hangt het boek wat mij betreft iets teveel tussen een populair wetenschappelijk handboek en meer anekdotische veldgids in. Voor wie daar doorheen prikt en al kijkend en vergelijkend die ene kiekendief of arend wil determineren, is het boek de beste determinatiehulp die op dit moment voorhanden is. Hopelijk stimuleert het veel vogelaars om nog beter naar roofvogels te gaan kijken. Misschien wel op een van de vele trektelposten die Europa rijk is. - *Albert de Jong*

MEDEDELING REDACTIE

Limosa verlaat

Het zal veel lezers van *Limosa* niet ontgaan dat dit eerste nummer van de 90^e jaargang sterk verlaat is. De publicatie van *Limosa* liep al langere tijd iets achter op schema en daar is nu een extra vertraging bij gekomen. Wisselingen van de wacht bij de eindredactie en de opmaak zorgden er de afgelopen tijd voor dat de voortgang stokte. Inmiddels werkt de redactie hard aan de nieuwe nummers van de 90^e jaargang, die in de komende maanden verschijnen. Ook is er een nieuw themanummer in de maak dat volgend jaar zal verschijnen. We doen er alles aan de achterstand in publicatie in de loop van 2018 weer wat in te halen.

De redactie van Limosa